

Vad har avregleringen av postsektorn fått för resultat?

En studie av UNI Post & logistik
om avregleringen av postsektorn

Förord.....	3
Del I: Upprinnelsen till liberaliseringen av postsektorn	
1. Avregleringens drivkrafter	4
2. Avregleringens nationella sammanhang	5
3. Den nationella operatörens utveckling inför marknadens avreglering..	5
4. Avregleringens former och stadier.....	7
5. Avreglering och privatisering	8
6. Regleringsformer och regleringsmyndigheternas roller	8
Del II: Följder av postsektorns avreglering	
1. Konkurrens	
i. Hur påverkades de före detta monopolföretagen?.....	10
ii. Hur väl fungerar konkurrensen?	
a. Variationer i antalet konkurrenter och deras marknadsandelar	10
b. Russinen ur kakan	11
2. Följder för sysselsättning och anställningsvillkor	
i. Sysselsättningen	12
ii. Överföring av arbetstillfällen från tidigare monopolföretag till nya konkurrenter	12
iii. Följder för sysselsättningens kvalitet	13
iv. Sämre anställningstrygghet	14
v. Lönedumpning	15
Del III: Hur har fackföreningarna hanterat avregleringsprocessen	17
Slutsatser	22
Källor	23

Förord

"Jag är en ensamstående mamma, med två barn, som går i skolan. Jag har rätt till socialbidrag, men för att visa att det inte var min avsikt att sitta hemma hela dagen, blev jag brevbärare hos Selekt Mail och Sandd. (...) Formellt arbetar jag tisdagar, torsdagar och fredagar, men i verkligheten håller detta arbete mig sysselsatt varje dag. (...) Jag vet inte exakt hur många timmar jag arbetar på detta jobb, men det är absolut mer än ett extraknäck...

Jag skulle vilja fortsätta på detta jobb, men några saker måste regleras först. Till exempel måste det betalas sociala avgifter, och det måste finnas socialförsäkringar om företaget skulle vilja säga upp.

Om jag räknar rätt tjänar jag omkring tre euro per timme.

Jag tror inte att jag är försäkrad via företagen. (...) nu hoppas jag att det inte händer nåt när jag arbetar. Om det skulle göra det skulle jag verkligen få problem (...)

Det är underligt. Du arbetar för företaget, du gör reklam för företaget, men du måste själv betala för det (en regnrock). Detsamma gäller cykeln.

Sandd kanske ger dig en reparationssats ibland, men det hjälper dig inte till en ny cykel när den gamla är utsliten, vilket inte tar lång tid, med all post som du lastar på cykeln."¹

Så här är det för en brevbärare i Nederländerna. Hur är det möjligt, i ett i-land, på tjugohundratalet?

Det är en av de frågor denna utredning skall försöka ge svar på. Vi ser att lönerna och arbetsvillkoren försämras i postsektorn efter avregleringen, och UNI Post & logistik ville förstå hur det kunde hända. Det beslutades sålunda om en global studie om avregleringen av posttjänster, och om följderna för arbetstagarna, för att hjälpa våra medlemmar att förhindra situationer som den ovan beskrivna.

Utredningen bygger på fallstudier i länder som har genomfört en avreglering, och en del länder som håller på att förhindra en sådan. De omfattar Argentina, Kanada, Tyskland, Japan, Marocko, Nederländerna, Nya Zeeland, Sverige, Schweiz, Tunisien,

Storbritannien och USA. Vi har också gått igenom tillgängligt material i detta ämne.

Första delen av studie handlar om avregleringsprocessen själv, och om hur den började i postsektorn: avregleringens drivkrafter, dess nationella sammanhang, och hur den före detta offentliga operatören förbereddes för en öppnare marknad. Andra ämnen i denna del av utredningen är former för och stadier i avregleringen, avreglering och privatisering, regleringsformer och regleringsmyndigheters roller.

I andra delen av studien diskuteras avregleringens följder. Vi tittar först på den verkliga konkurrensen på postmarknaderna, inklusive följderna för den nationella operatören, antalet konkurrenter och deras marknadsandel, liksom "russinplockareffekten". I andra hälften av denna del tittar vi på marknadsöppnandets följder för sysselsättningen. Det omfattar följderna för antalet anställda, sysselsättningens kvalitet, skillnader i arbetsförhållanden i det tidigare monopolföretaget och i de nya konkurrenterna, samt atypiska arbetsformer och lönedumpning.

Slutligen tar vi upp hur fackföreningarna har hanterat avregleringen för att minimera dess följder för arbetstagarna.

Studien skulle inte ha varit möjlig utan stödet från följande UNI-förbund: CUPW (Kanada), Verdi (Tyskland), JPGU (Japan), FNPT-UMT (Marocko), AbvaKabo FNV (Nederländerna), FNV Bondgenoten (Nederländerna), EPMU (Nya Zeeland), SEKO (Sverige), Syndicat de la Communication (Schweiz), FG-PTT (Tunisien), NALC (USA), CWU (Storbritannien) och Unite The Union (Storbritannien). Vi vill här tacka dem för att de tagit fram rapporter och information, och för det stöd som behövts för att kunna sammanställa studien och göra den till en värdefull resurs för våra läsare och för det globala facket UNI Post & logistik.

¹ FNV Bondgenoten, *Colophon*, sid. 5

Del I: Upprinnelsen till avregleringen av postsektorn

1. Avregleringens drivkrafter

Man kan luta åt att koppla avregleringen av posttjänster till ett nationellt sammanhang i varje land, men vi kan se att det finns tre eller fyra huvudkrafter som driver på processen i denna sektor. Några av dem är universella, och kopplade till den nyliberala ideologin från tiden då en avreglering först övervägdes, åttiotalet och början av nittioalet.

En första pådrivande faktor för en avreglering av postsektorn är den ekonomiska krisen som drabbade vissa länder vid tiden för avregleringsprocessen. Detta var fallet i Nya Zeeland och Sverige. I Nya Zeeland *"fungerade den ekonomiska krisen, med reformisterna och deras Washingtonsamförstånd vid styrspaken, som katalysator för en tro på att 'strukturella problem' alla automatiskt skulle lösas av samförståndets påbud och en ohindrad prissättning på en fri marknad."*²

En annan pådrivande faktor för avregleringen är den tekniska utvecklingen och den strukturella nedgången i postvolymen, som beror på den ökande substitueringen av post. Det svenska fallet illustrerar detta väl. *"Samtidigt med liberaliseringen har postmarknaden genomgått stora strukturella förändringar, som bygger på ett allt större användande av IT. Redan i början av 1990-talet började man tydliga tecken synas på att IT-utvecklingen fått inverkan på brevvutdelningen i Sverige. Det följdes av:*

- *minskande eller stagnerande brevvolymer*
- *överströmning från dyrare till billigare post (A till B), förstärkt av konkurrensen från Bring Citymail*
- *ökning av elektroniska meddelanden*
- *reklammarknaden ökade*
- *andelen utdelad direktreklam utgör en allts större del.*

*Sverige är ett mycket datortätt och datoranvändande land, vilket innebär att såväl privatpersoner som företag snabbt går över till billigare elektroniska tjänster i bruk. Andelen brev mellan privatpersoner i Sverige är närmast marginell nuförtiden – en procent av hela brevvolymen. Frimärksbrev används främst av små företag och föreningar".*³ Impulsen mot en avreglering i Tyskland kan också förklaras av denna faktor.

En tredje faktor som förklarar avregleringen i EU-länderna, är impulsen för en avreglering av marknaderna som kom från EU-kommissionen, som antog det första postdirektivet år 1997. De första två skälen i direktivet är mycket tydliga med avseende på mervärdet av en intern marknad för postsektorn: *"(1) Åtgärder bör vidtas i syfte att upprätta den inre marknaden i enlighet med artikel 7a i fördraget. Denna marknad skall omfatta ett område utan inre gränser, där fri rörlighet för varor, personer, tjänster och kapital säkerställs. (2) Upprättandet av den inre marknaden inom postsektorn är bevisligen av betydelse för gemenskapens ekonomiska och sociala sammanhållning, eftersom posttjänster är ett viktigt redskap för kommunikation och handel."*⁴ Detta fick särskilt betydelse i Tyskland och Nederländerna, liksom i Sverige. Det tre länderna har i själva verket förekommit en avreglering med hänsyn till EUs senaste postdirektiv.

Slutligen, som i Argentinas fall, har en avreglering (och privatisering) av posttjänsterna främjats och inletts med hjälp av strukturanpassningsplaner, vägleda av Washingtonsamförståndet. Sålunda har vissa länder, i synnerhet i Latinamerika, för att få lån från Världsbanken, måst minska sina offentliga utgifter och öppna sina marknader (d.v.s. privatisera och liberalisera vissa industrier).

Vi kan notera att oavsett vilka politiska eller ekonomiska problem man stod inför i postsektorn i alla dessa länder före avregleringen, tillämpades samma recept:

³ SEKO, *Fallstudie för UNI Post & logistik*, sid.1

⁴ Europaparlamentet och EU-rådets direktiv 97/67/EG av den 15 december 1997, skäl 1 och 2

² Kenny A., sid.2

det var avregleringen av sektorn som skulle lösa problemen, vare sig det handlade om en ekonomisk kris eller ett mer strukturellt problem, som nedgången i brevvolymen. Det brittiska fallet är ett bra exempel i den meningen att Posten, enligt vitboken *Postreform: en tjänst i världsklass för tjugohundratalet*, "vidtar åtgärder för att öka sin effektivitet, införa moderna tjänster, och etablera sig på nya marknader. Regeringen kommer att göra det möjligt för Posten att investera mer i sin framtid för att kunna förverkliga denna vision. Vi har också en vision av att kunder skall ges större möjligheter att välja posttjänster genom att nya aktörer etableras på marknaden och uppfyller framväxande kundbehov samtidigt som de sporrar Posten att erbjuda allt effektivare tjänster. Vi kommer att hjälpa till att förverkliga denna vision genom att möjliggöra mer konkurrens, förstärka det nationella rådet för Postens användare (Post Office Users' National Council, POUNC) för att sörja för att kundernas intressen beaktas, och genom att upprätta en tillsynsmyndighet som skall sörja för konkurrens på lika villkor på den brittiska postmarknaden."⁵

Detta argument förs fortfarande fram idag. Mot bakgrund av den aktuella ekonomiska krisen finns det en press, om inte för en avreglering av posttjänster, så dock för en privatisering av dem. Det är fallet i Kanada, Frankrike, Schweiz och Storbritannien.

2. Avregleringens nationella sammanhang

Det verkar som att de flesta avregleringsprocesserna har inletts när konservativa regeringar suttit vid makten i länderna som omfattas av vår fallstudie, eller på grund av externa faktorer, på grundval av en nyliberal ideologi, som strukturanpassningsprogrammen som förespråkats inom ramen för Washingtonsamförståndet. Ofta skulle det göras en översyn av posttjänsterna, vilket följdes av rekommendationer om att avreglera eller privatisera dem. Så skedde i Nya Zeeland, där det gjordes en översyn av den

⁵ *Post Office Reform: A world class service for the 21st century* (Postreform: en tjänst i världsklass för tjugohundratalet), presenterad för parlamentet av ministern för handel och industri i juli 1999

nyzeeländska Posten år 1986, vilket följdes av en bolagisering år 1987, och en avreglering av marknaden år 1998. I Storbritannien genomfördes översynen åren 1992-94, då landet hade en konservativ regering med John Major som premiärminister. Den följdes av en grönbok i vilken man förde fram idén om en privatisering av Royal Mail, en idé som förkastades.⁶ I Tyskland fördes idén om en avreglering först fram av den kristdemokratiska och liberala regeringen i mitten av 1980-talet. De sociala aspekterna av regleringen infördes senare, av en socialdemokratisk regering.

3. Den nationella operatörens utveckling inför marknadens avreglering

Det finns ett huvudmönster, som framträder när vi tittar på hur de före detta nationella verken genomgick avregleringsprocessen eller förbereddes för den. Processen är ofta kopplad till en privatiseringsprocess, men inte alltid.

Mönstret är att det nationella verket bolagiseras, och först blir ett statligt bolag. Sedan splittras bolaget upp i olika företag eller innehav, beroende på den ursprungliga strukturen, som ofta omfattade telekom-, bank- eller till och med försäkringsverksamheter. Så skedde i Japan år 2003, där Posten blev ett statligt företag. Senare privatiserades företaget och delades upp i fyra delar: ett brev företag, Postsparkassan (som blev Japan Post Bank), Postens livförsäkringar (som blev Japan Post Insurance) och kontornätverket (som blev Japan Post Network), under ett holdingbolag: Japan Post-koncernen.

Så skedde också i Nya Zeeland år 1987, då Posten blev ett statligt företag, på samma sätt som många andra statliga myndigheter som bolagiserades. Postnätverket införlivades i företaget. År 1993 delades New Zealand Post & Telecommunications upp i tre bolag: Posten, Postbanken och Telekom. De senare två såldes senare till privata intressen. År 1998 upphörde Postens ensamrätt att leverera brev, men företaget

⁶ Pond, Richard, sid. 3

behöll skyldigheten att tillhandahålla en samhällsomfattande tjänst, genom ett avtal med staten.

Vi kan se samma mönster i Sverige. Posten privatiserades 1994 och blev Posten AB, ett statligt ägt företag. Postens bankverksamhet avskildes år 2002.

Nederländerna är ytterligare ett exempel. Redan på 1970-talet började den nederländska posttjänsten att inrikta sig mer mot vinstdrivande verksamheter än på att vara en offentlig service, som erbjöds av staten. Man erbjöd skraddarsydda produkter och tjänster i enlighet med kundernas behov. År 1989 bolagiserades PTT till KPN (Koninklijke PTT Nederland, postoperatören hette TPG Post). År 1994 börjades KPN. 1996 tog KPN över TNT (Thomas Nationwide Transport) och slog samman företaget med postoperatören. 1998 delades post- och telekomverksamheterna upp i två separata enheter. Samtidigt blev PTT post och TNT ett dotterbolag i TNT Post Group (TPG), och TPG separerades från KPN för att kunna noteras separat på börsen. Sedan ändrade PTT post namn till TPG post, och slutligen till TNT post.⁷

I Tyskland har det gått till på ett liknande sätt, men i omvänd ordning. De olika enheter som bildade PTT var redan separerade år 1989. De bolagiserades 1995. År 2000 genomfördes en gradvis privatisering av den tyska Posten genom aktieemissioner. År 2005 ägde privata investerare majoriteten av aktierna. Den tyska staten äger dock genom sin KfW Bankengruppe (ett kreditinstitut) fortfarande omkring 36% av aktierna.⁸

Även Argentina uppvisar mer eller mindre samma mönster, i den meningen att privatiseringen av det nationella postverket ägde rum något innan marknaden liberaliserades. ENCOTEL bolagiserades till ENCOTESA. År 1997 genomfördes en nationell och internationell anbudsgivning för ENCOTESAs koncession. Denna skulle vara i 30 år. I augusti samma år gavs koncessionen, med namnet Correos Argentina SA (CASA), till ett konsortium bestående av Itron SA och Sidec SA (med 73,5% av aktierna), Banco de Galicia i Buenos Aires (med 12,5% av aktierna), samt till de anställda (med 14,5%) av aktierna. De brittiska posttjänsterna gav ett

tekniskt stöd till denna process. Konsortiet drabbades ganska snabbt av ekonomiska svårigheter, vilket ledde till en våg av uppsägningar och till att man letade efter nya partner i konsortiet. Exxel blev en sådan ny partner. Inget av dessa partnerskap fungerade dock. År 2001 diskuterades en omförhandling av konsortiets avtal, och år 2003 fattades beslutet att säga upp det. Posttjänsterna återgick då till kommunikationsministeriet. Företaget har återförstatligats. 99% av aktierna ägs nu av Ministeriet för planering, offentliga investeringar och tjänster, och 1% ägs av Ministeriet för ekonomi och produktion.

Bland våra fallstudier är Storbritannien det enda undantaget från detta mönster. I Storbritannien delades postverket upp i olika delar och bolagiserades, men privatiserades inte. Detta är intressant, då Royal Mails monopol begränsades redan år 1981 till brev och paket för mindre än 1 brittiskt pund, och avregleringen ägde rum år 2006. Det genomfördes strukturförändringar i Posten redan i mitten av 1980-talet, då verksamheten delades upp i fem divisioner: Royal Mail, Parcelforce, Post Office Counters, Girobank och Subscription Services.⁹ År 2001 omvandlades Posten till ett statligt bolag med staten som enda aktieägare och en gräns för verksamheten på 75 miljoner brittiska pund per år. Det förekom år 2001 samtal med TPG (numera TNT) om ett eventuellt samriskföretag, men de lyckades inte.¹⁰

En annan intressant punkt att diskutera här är likheterna mellan vad som händer de nationella postverken i Tyskland och i Nederländerna under avregleringsprocessen. Båda dessa postverk har gjort massiva investeringar utomlands. För TNT Post var tanken "att utnyttja ett globalt varumärke för att förstärka företagets ställning, både nationellt och internationellt på längre sikt". Detsamma kan noteras hos Deutsche Post. En annan likhet mellan företagen är att majoriteten av deras aktier ägs av privata investerare. Respektive stat äger omkring 1 % av TNT¹¹ och 36 % av Deutsche Post.¹²

⁷ För mer information, se: Abvakabo FNV, *Fallstudie för UNI Post & logistik*

⁸ Drews K., sid.17

⁹ För mer information, se: Pond, Richard

¹⁰ Hayes B. and Bell S.

¹¹ För mer information, se: Abvakabo FNV, *Fallstudie för UNI Post & logistik*, sid. 2

¹² Drews K., sid.17

4. Avregleringens former och stadier

I uppgifterna som samlats in för våra fallstudier kan vi se att avregleringen av postmarknaden inte genomfördes på en gång, utan i olika steg, under vilka man varje gång minskade det reserverade området, och gav större utrymme åt konkurrenter. Det är intressant att titta på det tyska fallet. Avregleringen i Tyskland genomgick olika stadier, vilket gav den nationella operatören tid att anpassa sig till de nya förhållandena. Avregleringen genomfördes i fyra steg. Området som reserverades för Deutsche Post minskades år 1989, 1998, 2003 och 2006. Detta kulminerade i att det reserverade området avskaffades år 2008. Den första postreformen genomfördes 1989, då avregleringsprocessen fick grönt ljus. Den andra postreformen genomfördes 1995, då post- och televerkets tre enheter bolagiserades (till Deutsche Post AG, Deutsche Postbank AG och Deutsche Telekom AG). År 1998 antogs Postlagen, med regler och regelverk för nya konkurrenter.¹³

I Japan är marknaden ännu inte helt avreglerad, men situation efter den delvisa avregleringen år 2003 håller på att ses över.

Det kan noteras att när avregleringsprocessen har varit mindre väl styrd, eller förvirrande, har det lett till att den nationella postoperatören har försvagats under processen. Det har hänt i Storbritannien, där Postcomm, tillsynsmyndigheten som bildades efter postlagen från år 2000, år 2002 sade att avregleringen av postmarknaden skulle ske stegvis. Det beslutades dock slutligen år 2005 att den skulle ske i två steg. Avregleringen av masspost (över 4000 försändelser) genomfördes år 2003, med en total avreglering från den 1 januari 2006.

Argentina är också ett bra exempel i den meningen att privata konkurrenter under årens lopp med hjälp av olika lagar och regler kunnat komma in på marknaden innan den var formellt öppen. Redan år 1979 togs de första stegen mot en avreglering, som innebar att staten under vissa begränsade villkor kunde delegera posttjänster till privata aktörer. Avregleringsprocessen fortsatte år 1987,

när man kungjorde en förordning som innebar fri konkurrens på de offentliga företagens område, och upphävde lagar som innebar exklusiva rättigheter och privilegier. I början av 1990-talet, under Washingtonsamförståndets epok, genomgick Argentina ett massivt privatiserings- och regleringsprogram enligt rekommendationer från Världsbanken och Internationella valutafonden. Det innebar att ENCOTEL blev till ENCOTESA. År 1993 genomdrev man med en ny förordning en formell avreglering, och nya villkor för nyetableringar på postmarknaden. Förordningen innebar också att det skapades ett nationellt register av postföretag som övervakades av tillsynsmyndigheten TNCS. Avregleringen var inte väl förankrad, och lagreglerna var inte centraliserade i en central posttjänstlag. Dessutom inriktades inte dessa regler på tjänstekvalitet eller på att generera investeringar, och reglerna om företagens ansvarsskyldighet var bristfälliga.

Avregleringen i Nederländerna verkar också ha varit kaotisk, i den meningen att en fullständig öppning av marknaderna annonserades och sköts upp många gånger. Detta är kopplat till att man inte hade tacklat den sociala aspekten av avregleringen, och till att marknaden inte skulle öppnas för konkurrens innan vissa miniminormer för sysselsättningen kunde överenskommas. Enligt postlagen, som antogs av underhuset i juni 2007 skulle det ha skett en avreglering den 1 januari 2008, då lagen trädde i kraft. Den sköts dock upp två gånger (överhuset godkände inte lagen), till juli 2008, och sedan till januari 2009, då man inte hade tagit itu med arbetsförhållandena i brevdistributionsföretagen. Social- och arbetsmarknadsministern tog nyligen upp detta, och utfärdade en administrativ förordning för postsektorn enligt vilken "professionella kontrakt"¹⁴ gradvis skulle fasas ut. Detta ledde i sin tur till ett beslut om en fullständig avreglering av den nederländska postmarknaden den 1 april 2009.

¹³ Ibid. sid. 2

¹⁴ För mer information, se nästa kapitel.

5. Avreglering och privatisering

Det kan noteras att en privatisering (eller en bolagisering) av den nationella postoperatören i de flesta av våra studerade fall, skedde före en avreglering av postmarknaden. Oftast har privatiseringen skett genom att det nationella postverket bolagiserades, och blev ett statsägt företag. Detta är oftast det första steget mot en fortsatt privatisering. Endast två av företagen vi har studerat är verkligen privatägda, TNT och DP DHL. Majoriteten av dessa företags aktier ligger i privata händer.

I Japans och Sveriges fall genomfördes privatiserings- och avregleringsprocessen samtidigt, eller inom ett kort intervall. I Sverige sker det för närvarande en intressant utveckling, genom samgåendet med Post Danmark A/S, som kungjordes den 1 april 2008. *"Enligt avsiktsförklaringen om samgåendet kommer det att bildas ett moderbolag som samägs av svenska staten, danska staten och CVC Capital Partners (som hade en aktieandel på 22% i Post Danmark A/S sedan 2005), bestående av båda bolagen. Sveriges och Danmarks parlament godkände överenskommelsen i juni 2008, under förutsättning att definitiva avtal undertecknas, och tillsynsmyndigheterna får ta ställning till dem. Den 2 februari 2009 tecknade Sveriges och Danmarks regeringar ett aktieägaravtal och ett samgåendeavtal om Posten AB och Post Danmark A/S. Samgåendet kommer att slutföras efter ett formellt godkännande i det danska parlamentets finanskommitté och efter att EU har yttrat sig i konkurrensfrågan."*¹⁵

Argentina är något av ett undantag i den meningen att en avreglering ägde rum före en formell privatisering. Så skedde också i Storbritannien, där postmarknaden började avregleras år 2006, och delprivatiseringen av Royal Mail kungjordes efter utgivningen av den oberoende översynen av den brittiska posttjänstesektorn i december 2008. Möjligheten att privatisera Royal Mail nämndes dock redan i grönboken från år 1994,

"Future of Postal Services"¹⁶, och det hade redan förekommit hemliga överläggningar med TNT, den nederländska postoperatören, om en delprivatisering år 2001.¹⁷

6. Regleringsformer och regleringsmyndigheters roller

Att öppna postsektorn innebar också förändringar av regelverken. Statens roll som "ägare" av postföretaget och regleringsrollen måste separeras, vilket ofta betydde att man bildade en oberoende tillsynsmyndighet, som dock på ett eller annat sätt var kopplad till staten. Tillsynsmyndigheten har olika roller, från att utfärda licenser till nyetablerade företag på marknaden, till att reglera priser, övervaka marknaden, och sörja för konkurrens. Dessa uppgifter är olika i alla länder, och kan i vissa fall även stå i konflikt med varandra. Hur skall till exempel samma organ kunna reglera marknaden och sörja för konkurrens, samtidigt som man ser till att förpliktelsen att sörja för samhällsomfattande service uppfylls, på ett neutralt sätt?

Om vi tittar på det brittiska fallet, bildades tillsynsmyndigheten, Postcomm, efter att postlagen, Postal Service Act, trädde i kraft år 2000. Samtidigt bildades även Postwatch, ett konsumentskyddsorgan. En del av Postcomms funktion är att se till att förpliktelsen att sörja för samhällsomfattande service uppfylls, att övervaka konkurrensen och att reglera priserna. Detta kan ses som motstridigt.¹⁸ Det bör dessutom noteras att Royal Mail också behöver en licens, och att företaget redan har bötfällts av olika skäl. En annan intressant aspekt är att Postcomm övervakar hur mycket Royal Mail tillåts investera i modernisering. Royal Mail lyder som företag under den brittiska konkurrenslagen.

I vissa fall överläts övervakningen av marknaden till konkurrensmyndigheten, som är skild från postsektorn. Det är fallet i Sverige.

¹⁵ SEKO, *Fallstudie för UNI Post & logistik*, sid. 3

¹⁶ För mer information, se Pond, Richard, sid. 3

¹⁷ Hayes B. och Bell S.

¹⁸ Ibid.

I andra länder finns det ingen egentlig tillsynsmyndighet. Det gäller till exempel Nya Zeeland, där det inte finns någon specifik regleringsmyndighet. Statens och ägar- och regleringsfunktioner är dock separerade. Ägandet sker genom statsföretagsenheten, medan regleringen hanteras av handelsministeriet. NZ Post lyder dessutom under konkurrenslagen.

Beträffande social reglering är Tyskland ett intressant fall, då det är det enda landet i våra fallstudier som har infört sociala bestämmelser i sin postlag. Det måste dock sägas att resultaten inte har varit odelat positiva. Diskussioner om de negativa följderna för sysselsättningen och arbetsvillkoren av en avreglering förekom före 1998, då posttjänstelagen antogs. Önskemålen om sociala bestämmelser förstärktes av erfarenheterna på paketmarknaden. SPD befarade att en avreglering skulle ske på bekostnad av anställda i de nya konkurrerande företagen och i det tidigare monopolföretaget. Det bildades en förlikningskommitté av parlamentets två kammare, Bundestag och Bundesrat, och man enades om att införa en socialklausul i posttjänstelagen. Regleringsmyndigheten måste sålunda under licenseringsproceduren utreda de nya konkurrenternas respekt för arbetsnormerna.¹⁹ Denna klausul har dock aldrig tillämpats, och den har inte förhindrat lönedumpning på den tyska postmarknaden.

¹⁹ För mer information, se Verdi, *Fallstudie för UNI Post & logistik*

Del II: Följder av postsektorns avreglering

1. Konkurrens

i. Hur påverkades de före detta monopolföretagen?

Vi kommer senare att ta upp sysselsättningseffekterna, men om vi tittar på vilka följder privatisering och bolagisering, eller avregleringen, har haft på den tidigare nationella operatören, är resultaten blandade.

I vissa fall, som i Nya Zeeland, har postverkets omvandling till statligt bolag lett till att företagets ställning, och dess lönsamhet, stärkts. Det uppnåddes med hjälp av högre produktivitet, och genom en diversifiering och breddning av de erbjudna tjänsterna (t.ex. Kiwibanken, och ett samföretag med DHL).²⁰ Så skedde också i Japan, där konkurrensen har sporrat det tidigare monopolföretaget att effektivisera verksamheten. I Tunisien har det nationella postföretaget visserligen inte privatiserats, och marknaden är inte helt öppen för konkurrens, men det kan ses att tjänster som erbjuds av vissa privata företag har pressat det statliga verket att förnya sig, och att också erbjuda dem, vilket utökade tjänsteerbjudandet.

Avregleringen har dock också ställt de tidigare verken i en långt sämre position. Det gäller Royal Mail i Storbritannien: "Samtidigt som Royal Mails intäkter har fallit de senaste två åren, har driftskostnaderna fortsatt att öka, och uppgår nu till över 6,9 miljarder brittiska pund. Det har lett till Royal Mails första rörelseförlust (på 3 miljarder pund) år 2007-8 sedan företagets omorganisation åren 2001-02."²¹ I bokslutet säger man vidare, "Efter avregleringen samlar, sorterar och transporterar andra företag 20% av posten, innan den lämnas över till Royal Mail för distribution. Konkurrensen på postmarknaden uppskattas ha minskat Royal Mails rörelsevinst med 100 miljarder brittiska pund år 2007-8."²²

²⁰ Kenny A., sid. 17

²¹ Hooper R., Hutton D. & Smith I., sid. 58 §86

²² Ibid. sid. 48 §66

ii. Hur väl fungerar konkurrensen?

a. Variationer i antalet konkurrenter och deras marknadsandelar

Antalet konkurrenter på marknaden varierar med tiden. Det är vanligtvis lågt i början, och ökar brant åren efter avregleringen, varefter det sedan vanligtvis sjunker på sikt. Så skedde i Argentina, Nya Zeeland och i Sverige, där marknaderna har varit avreglerade i över 10 år. I Sveriges fall fanns det år 1994, året efter avregleringen, fyra nya konkurrenter. Deras antal ökade till 105 år 1997, men sjönk tillbaka till 31 år 2008.²³ Just nu ökar antalet konkurrenter i Japan. Det tyska fallet är något annorlunda, eftersom konkurrenter kunde distribuera post med en så kallad "D-licens" (post under 50g och brådskanie), innan marknaden var helt öppen, vilket stimulerade marknaden till den grad att det år 2007 fanns omkring 850 företag som verkade inom brevtjänst.²⁴

Dessa siffror verkar imponerande. Konkurrenternas marknadsandel är dock fortfarande låg: 8,6 % i Sverige, 10 % i Nya Zeeland, 10,4 % i Tyskland och endast 0,1 % i Japan. I Storbritannien finns det enligt Hooperutredningen "praktiskt taget ingen konkurrens till Royal Mail inom utbärning av adresserade brev".²⁵ På marknaden för transport mellan slutanvändare har konkurrenter en marknadsandel på endast 0,2%.²⁶ Konkurrenterna till Royal Mail har dock en 20-procentig volymandel i uppsamlingen. Det betyder att 20 % av den totala brevvolymer kommer från konkurrenter.²⁷ Även EU-kommissionens generaldirektorat för den interna marknaden för posttjänster har berört denna aspekt av konkurrensen:

²³ SEKO, *Fallstudie för UNI Post & logistik*, sid.10

²⁴ Ecorys, sid. 327

²⁵ Hooper R., Hutton D. & Smith I., *The challenges and opportunities facing UK postal services*, sid. 5

²⁶ Ecorys, sid. 1010

²⁷ Ibid., sid. 952

"Konkurrensen på brevmarknaden växer fram, men den utvecklas fortfarande långsamt, och en meningsfull konkurrens har ännu inte uppstått. Konkurrenternas marknadsandelar ökar, men de är fortfarande låga även i medlemsländer som helt har avreglerat sina postmarknader."²⁸

De nya konkurrenternas relativt låga marknadsandelar på brevmarknaden kan tillskrivas olika orsaker: regleringar för inträdet på marknaden, att konkurrenter inriktar sig endast på vissa nischmarknader, nedgång på postmarknaden, m.m.

Ett annat intressant faktum är att det finns många registrerade konkurrerande postföretag, men att endast mellan 1 och 4 är betydande konkurrenter till det tidigare monopolföretaget, och att dessa har merparten av konkurrenternas marknadsandel. Det finns två viktiga konkurrenter till det tidigare monopolföretaget på den tyska postmarknaden: PIN Group och TNT Post, två i Storbritannien: UK Mail och TNT post,²⁹ två i Nederländerna: Sandd och Selekt Mail, fyra i Nya Zeeland och endast ett i Sverige: Bring Citymail.

Det betyder att marknaden, snarare än att den främjar den konkurrens som förespråkas av liberalismens försvarare, i själva verket utvecklas mer mot ett slags oligopol – för att inte nämna att alla de tidigare monopolföretagen i Europa förutom i det egna landet konkurrerar även på marknader utanför landets gränser.

Om vi tittar på regleringen ser vi att en del tillsynsmyndigheter förespråkar obligatorisk rätt att få tillgång till det tidigare monopolföretagets nätverk, som i Tyskland eller Storbritannien. I Nya Zeeland har man gjort detsamma för att avhålla konkurrenter från att bygga egna nätverk. På andra håll, som i Japan, har det varit ett av villkoren för att nya postoperatörer skall få tillstånd att etablera sig på marknaden, att de har ett eget nätverk mellan slutanvändare. Detta får följderna för konkurrensen. Om vi tittar på siffrorna i Japan och Storbritannien har konkurrenterna i det ena fallet en marknadsandel av 0,1 %, och i det andra uppemot 20 % av brevsamlingen, och en

konkurrens som har vuxit mer än planerat.³⁰

Förespråkare av en avreglering av posttjänster menade att en avreglering skulle leda till förnyelse genom konkurrens. I en nedgående marknad som brevmarknaden konkurrerar man dock snarare med priset, och det är ett av skälen till att nya konkurrenter inriktar sig på nischmarknader. Istället för att generera en öppen konkurrens som gynnar konsumenterna, har det lett till ett russinplockande på postmarknaden, som i vissa fall hotar det nationella postföretagets överlevnad.

b. Russinen ur kakan

Det framgår av en del av fallstudierna att konkurrerande postföretag vanligtvis inriktar sig på de lönsammaste delarna av marknaden, som business to business, business till konsument eller massutskick. I vissa fall begränsar man sig till geografiska regioner eller städer: "Nya konkurrenter på den japanska marknaden inriktar sig på speciella geografiska områden och tjänster."³¹ Detsamma gäller i Storbritannien. Situationen har uppmärksamats i pressen: "*Det som verkligen sänkte Royal Mail var Postcomms riggade regler om tillgång till Royal Mails utbärning, som har gjort det möjligt för företag att etablera sig i de lönsammaste delarna av verksamheten. De hanterar nu 40 % av de lönsamma massutskicken, som tidigare subventionerade utbärning på avsides belägna platser, och har i år förvandlat en rörelsevinst på 233 miljoner brittiska pund till en förlust på 279 miljoner pund.*"³² Russinplockandet har inte bara drabbat leverantörer av samhällsomfattande tjänster, utan också arbetstagarna: för att ha konkurrenskraftiga priser tenderar företagen på postmarknaden att minska sina kostnader maximalt, och eftersom största delen av kostnaderna i postindustrin är arbetskraftskostnader gör dessa företag, som vi kommer att se i nästa avsnitt, allt de kan för att sänka dem.

²⁸ EU-kommissionen, sid. 6

²⁹ Ecorys, sid. 950

³⁰ Hayes B. och Bell S.

³¹ JPGU, *Fallstudie för UNI Post & logistik*, sid. 4

³² Milne S., *Corporate cherry-picking isn't delivering the goods*, The Guardian, 22 maj 2008

2. Följder för sysselsättning och anställningsvillkor

i. Sysselsättningen

Alla fallstudier i denna undersökning visar att väldigt många arbetstillfällen har försvunnit på grund av avregleringen: i nästan varje enskilt fall tiotusentals jobb. I Tyskland skar Deutsche Post åren 1999-2006 bort mer än 21 000 heltidsjobb och mer än 12 000 deltidsjobb. I Japan har antalet heltidsarbetande i utdelningsverksamheten minskat från uppskattningsvis 120 000 till 109 000. I Nya Zeeland minskade antalet postanställda från 12 006 till 6 892 heltidsmotsvarigheter mellan 1987 och 1997 (43 %). I Nederländerna minskade antalet heltidsmotsvarigheter från 40 000 till så få som 24 000. I Argentina fanns det år 1997 exakt 40 409 anställda som hanterade 808 miljoner postförsändelser. Deras antal sjönk till 31 985 anställda, som år 2000 hanterade 1 053 miljoner postförsändelser.³³

Dessa arbetstillfällen försvann inte över en natt när postmarknaden i vart och ett av dessa länder öppnades; förlusterna är resultatet av avregleringsprocessen i sin helhet.

Det innebär att postföretagen har strukturerat om sina verksamheter, ofta vid tiden för privatiseringen, inför avregleringen. Typfallet är Schweiz. SwissPost är fortfarande ett statligt företag med monopol, men inför avregleringen av marknaden har man organiserat om, automatiserat posthanteringen, strukturerat om postnätet, minskat servicegraden i perifera områden och organiserat om distributionen. Detsamma gäller arbetsvillkoren och bemanningen. Man har sänkt kompetenskrav för tjänster, ökat deltidsarbetet, och ökat arbetet på andra än normala arbetstider.

Huvudanledningarna till att arbetstillfällen försvunnit är omstruktureringar i den nationella operatören inför att marknaden avregleras, automatisering och modernisering. Detta kan ses i det svenska fallet: antalet brevbärare har förblivit mer eller

mindre detsamma, omkring 16 000 i det före detta monopolföretaget, så de flesta jobben har försvunnit i posthanteringen, på grund av automatisering. Konkurrensen påskyndar investeringarna i ny teknik för att höja produktiviteten.

En strukturell nedgång i brevvolymen har också lett till att arbetstillfällen försvunnit, men detta har skett i mindre skala, och mer kontinuerligt. Även detta kan ses i Sverige, där det totala antalet heltidsmotsvarigheter i postverksamheten kontinuerligt har minskat, med omkring 30 %, sedan år 1996.

Ett intressant fall är det argentinska. Den totala sysselsättningen minskade efter avregleringen och privatiseringen, men har ökat efter åternationaliseringen av postsektorn, såsom visas i rapporten.³⁴ Sysselsättningsökningen kan förklaras med åternationalisering och med den ekonomiska återhämtningen.

ii. Överföring av arbetstillfällen från tidigare monopolföretag till nya konkurrenter

Enligt ekonomisk teori leder en öppning av marknaden till mer konkurrens, och därmed fler jobb, vilket skulle kunna kompensera för de försvunna arbetstillfällena i det tidigare monopolet. Det står dock klart att så inte har skett. Konkurrerande postoperatörer har naturligtvis skapat nya arbetstillfällen, men inte i samma omfattning, och absolut inte av samma kvalitet, som arbetstillfällena som försvunnit i det nationella postföretaget.

I Japan "har det inte skett någon flytt av arbetstillfällen från det tidigare monopolet till konkurrenter."³⁵

Även i Argentina "finns det inga belägg för att anställda övergår från en arbetsgivare till en annan, det kan dock enligt tidigare studier och intervjuer visas att det finns två huvudfaktorer som styr övergången av anställda från den offentliga operatören till privata företag: överbemanning i den nationella operatören i vissa sektorer, och de låga löner som denna operatör betalar

³³ Dessa siffror är tagna ur frågeformulären som medlemsförbund i UNI Post & logistik har fyllt i.

³⁴ Manzanelli P., Azpiazu D. och Basualdo F. *Fallstudie för UNI Post & logistik*, sid. 22

³⁵ JPGU, *Fallstudie för UNI Post & logistik*, sid. 3

kvalificerade arbetstagare jämfört med företag i den privata sektorn." ³⁶ Den senare faktorn utgör ett undantag, och det ekonomiska sammanhanget under avregleringen och privatiseringen i Argentina skiljer sig betydligt från det aktuella i de europeiska länderna.

iii. Följder för sysselsättningens kvalitet

Omstruktureringen, och i vissa fall automatiseringen, som båda är följder av avregleringen, har påverkat sysselsättningens kvalitet. Antalet heltidstjänster har minskats, som vi skall se längre fram, men ofta har dessutom anställningsvillkor och anställningsförhållanden försämrats, eller förblivit oförändrade under många år, som i Storbritannien. Arbetet självt har också blivit svårare och intensivare, särskilt på grund av automatiseringen. Det är fallet i Schweiz, där arbetet i postsektorn "har blivit svårare, arbetstagarna mer stressade, och arbetstakten intensivare." ³⁷ I detta fall har det berott på att monopolföretaget har förberett sig för att marknaden öppnas.

Det finns märkbara skillnader i arbetsvillkor mellan det tidigare monopolföretaget och nya konkurrenter, men det finns också skillnader mellan äldre och ny personal inom det tidigare monopolföretaget (d.v.s. mellan f.d. statstjänstemän och nyanställda).

För att illustrera skillnaderna i det tidigare monopolföretaget och mellan detta och konkurrenterna på postmarknaden, kan vi använda oss av det nederländska fallet. I Nederländerna konkurrerar Sandd och Selekt Mail med TNT. "För närvarande sysselsätter Sandd, Selekt Mail (del av Deutsche Post) och VSP (del av TNT) uppskattningsvis 27 000 postutbärare, med vilka man har avtal om yrkesmässiga tjänster. De har inget anställningsskydd, de får inte betalt när de är sjuka eller tar semester, de har inte rätt till arbetslöshetsunderstöd, och de har ingen arbetsskadeförsäkring. Heltidstjänster har i stor skala omvandlats till "extrajobb" som

inte omfattas av det juridiska skydd som ett anställningsavtal ger.

För att svara på den allt starkare konkurrensen från Sandd och Selekt Mail har TNT beslutat att ersätta ett antal tusen brevbärare med postutbärare. De utför endast det renodlade utbärningsarbetet, och tjänar därmed mindre. Antalet brevbärare som sysselsätts av TNT kommer att minska dramatiskt de kommande åren, men antalet postutbärare som arbetar för dotterbolaget VSP förväntas samtidigt öka betydligt. För närvarande arbetar omkring 27 000 postutbärare inom sektorn på grundval av avtal om yrkesmässiga tjänster." ³⁸ I detta fall kan vi se att det före detta monopolföretaget TNT har bildat ett eget dotterbolag, VSP, där arbetsvillkoren är sämre än i moderbolaget, för att kunna konkurrera på den egna marknaden!

Detsamma har skett i Tyskland: "År 2006 sysselsatte konkurrenterna 27 928 personer i så kallade marginella jobb (de kallas också minijobb, och arbetsgivaren behöver inte betala sociala avgifter för dem). Det betyder att endast 18 % av sysselsättningen som skapats av Deutsche Posts konkurrenter är heltidsjobb; mer än 24 % av de anställda har deltidsjobb, och 58 % har otrygga minijobb (lågbetalda minijobb avlönas med i genomsnitt under 400 euro per månad). 80 % av arbetstillfällena som skapats av konkurrenterna ger alltså ingen anständig lön. Jobben som gav en anständig lön på Deutsche Post har trängts ut och ersatts med otrygga jobb hos konkurrenterna i efterdyningarna av marknadens avreglering. Fasta jobb med fullständiga sociala förmåner är undantag snarare än regeln i de nya brevföretagen." ³⁹

Situationen i Nya Zeeland är densamma: "Majoriteten av arbetstagarna som arbetar för konkurrenterna i industrin har inga kollektivavtal. De har individuella anställningsavtal, och har i stort sett minimivillkor. I vissa fall måste de själva stå för cyklarna de behöver för utbärningen. Medan arbetsgivarna, och i NZ Posts fall aktieägarna, har gynnats av en högre lönsamhet har levnadsstandarden förändrats endast långsamt och marginellt för många NZ Postanställda (dock inte alla). Förbättringarna för postarbetarna har inte stått i rimlig

³⁶ Manzanelli P., Azpiazu D. and Basualdo F., *Fallstudie för UNI Post & logistik*, sid. 25

³⁷ Syndicat de la Communication, *Fallstudie för UNI Post & logistik*

³⁸ För mer information, se: FNV Bondgenoten, *Colophon*

³⁹ Verdi, *Fallstudie för UNI Post & logistik*, sid. 3

proportion till företagens kommersiella framgångar."⁴⁰

Forskningsprojektet Pique summerar situationen med de försämrade arbetsförhållandena väl: *"Eftersom många tjänstesektorer är rätt arbeidskraftsintensiva (elsektorn är ett undantag), tenderar företagen att föra över marknadspressen på arbetstagarna och försöka undanröja deras tidigare 'privilegerade' offentliga anställningsrelationer.*

*En allmän iakttagelse är därför att det sker en fortsatt nedgång i fackets inflytande, att förhandlingsstrukturerna fragmenteras, liksom löne- och anställningsvillkoren i de tidigare monopolen (t.ex. lönestrukturer i två nivåer för befintliga anställda och nyanställda efter en privatisering eller avreglering, och mellan anställda med och utan ställning som statsanställda) och att det uppstår skillnader mellan de tidigare monopolen och nya konkurrenter. I flera sektorer och länder omfattas nya konkurrenter inte av kollektivavtal, eller de omfattas av andra avtal, och de gynnas av lägre arbetsnormer (lägre löner och längre och flexiblare arbetstider)."*⁴¹

iv. Sämre anställningstrygghet

Anställningsvillkoren som erbjuds av de konkurrerande postföretagen (och i vissa fall av det tidigare monopolföretaget) är inte bara sämre, vi kan också se en allmän ökning av den tillfälliga karaktären i anställningarna i postsektorn. Det märks i en allmän förskjutning mot deltidsarbete, en ökning i atypiska arbetsformer och en tendens att lägga ut vissa uppgifter och funktioner på utomstående entreprenörer.

Det verkar finnas ett allmänt mönster: heltidsjobb omvandlas till deltidsjobb, som är flexiblare. Det sker i Japan, Sverige och Nederländerna, där antalet heltidsmot-svarigheter har sjunkit från 40 000 till 24 000 i TNT Post. Dessutom anställer företaget praktiskt taget inga heltidsanställda längre.⁴² I Tyskland ökade antalet deltidsanställda som anställdes av konkurrentföretagen från 4 160 år 1999 till 11 626 år 2006.⁴³

Även antalet atypiska anställningsformer har ökat. Detta omfattar nu bemaningsarbetare, timanställda, ackordsarbetare, tillfälligt anställda, visstidsanställda, återanställda pensionärer, "minijobb" och så vidare. Anställningsformen beror på det nationella sammanhanget och den nationella arbetsrätten, eller snarare på avsaknaden av arbetslagar.

Nedan följer några exempel på vad som sker på vissa avreglerade marknader runtom i världen.

*"Idag sysselsätter Japans posttjänst omkring 130 000 atypiska arbetstagare. Sanningen är den att det finns fler atypiska arbetstagare än reguljära arbetstagare i posttjänsten. Atypiska arbetstagare har visstidsanställningar med osäkra jobb, d.v.s. det finns inget löfte om något förnyat anställningsavtal. Samtidigt är anställningsvillkoren sämre än för reguljära anställda."*⁴⁴

*"I Sverige har Bring Citymail omkring 1 000 timanställda. Till skillnad mot anställda på Posten AB som har samma villkor är detta arbete deras huvudsakliga anställningsform och inkomstkälla."*⁴⁵

*"I Tyskland är andelen anställda med minijobbavtal (som tjänar mindre än 400 euro och saknar sociala förmåner) nästan 60 %. Problemet förvärras av det ökande antalet anställda med visstidsanställningar. Jobben är alltså osäkra, instabila och innebär beroende."*⁴⁶

Ett annat intressant fall finner vi i Nederländerna, där det finns så kallade "overeenkomst van opdracht (OVP)"-kontrakt. Det är fråga om arbetskontrakt som främst används av konkurrenter till TNT Post. Kontrakten regleras inte i Nederländernas lagar, och de liknar mer avtal mellan en oberoende tjänsteleverantör och ett företag än ett anställningsavtal. Kontraktsparten (postutbäraren) betalas för antalet försändelser som levereras, det sörs inte för några socialförsäkringar, sjukledighet, semester eller arbetsskadeförsäkring, och avtalet ger inte rätt till arbetslöshetsersättning. Att inga sociala avgifter behöver betalas av företaget beror på att företaget enligt

⁴⁰ Kenny A., sid. 24

⁴¹ Brandt T. och Schulten T., sid.128

⁴² Abvakabo FNV, *Fallstudie för UNI Post & logistik*, sid.3

⁴³ Verdi, *Fallstudie för UNI Post & logistik*, sid. 3

⁴⁴ Forskningsinstitutet JPGU, Yoneda Y., *Presentation on The universal Service Crisis*, Tokyo 2009

⁴⁵ SEKO, *Fallstudie för UNI Post & logistik*

⁴⁶ Verdi, *Fallstudie för UNI Post & logistik*

nederländsk lag inte behöver betala några försäkringspremier om avtalsparten erhåller mindre än 40 % av minimilönen.⁴⁷

En del postutbärare inser inte ens att de har gått med på detta slags avtal istället för ett anställningsavtal.⁴⁸ Det finns för närvarande 27 000 postutbärare med sådana avtal.

Fackföreningarna har kämpat för att regeringen skall göra sådana avtal olagliga, och det beslutades i mars 2009 att avtalen skall fasas ut inom fyra år i samband med att postmarknaden öppnas helt.

Det har också skett en outsourcing av vissa tjänster, som inte är direkt kopplade till brevutbärning, som bokföring, personaladministration och IT. Så har skett i Sverige och Storbritannien. Trenden i Sverige går dock nu mer i riktning mot insourcing.

Storbritannien utgör ett undantag. Enligt Europeiska stiftelsen för förbättring av arbets- och levnadsvillkor har de otrygga anställningarna i Royal Mail minskats radikalt för att förbättra motiveringen och betjäningen, och för att bemöta kundernas betänkligheter om postens integritet. Det fanns 20 000 tillfälligt anställda år 2004. Idag är de endast 500.⁴⁹

Den kraftiga ökningen av dessa atypiska anställningsformer är en följd av konkurrensen på postmarknaden i den meningen att det är lättare att snabbt anpassa denna slags arbetskraft till förändringar i efterfrågan på marknaden. Den är också betydligt billigare, som vi skall se i det följande avsnittet.

De nya anställningsformerna är en utmaning, inte bara för fackföreningarna, utan också för kunderna och för den samhällsomfattande servicen. I Tyskland hade enligt en undersökning som genomfördes av Input Consulting GmbH år 2007 endast 3,5 % av alla nya brevpostföretag som enligt lag måste ha ett medbestämmanderåd också i verkligheten någon form av personalrepresentation. Detta beror på att ledningen ofta gör allt den kan för att stoppa fackliga verksamheter och förhindra att det bildas medbestäm-

manderåd.⁵⁰ Det som hände i Storbritannien är ett bra exempel på kundernas missnöje över tjänstekvaliteten och postens integritet. Beträffande den senare är situationen för postutbärare i Nederländerna alarmerande, då de betalas per levererad enhet. En före detta utbärare som intervjuades i samband med en undersökning av FNV Bondgenoten om detta slags arbete sade: "Om jag skulle behöva cykla i 20 minuter dit och 20 minuter tillbaka för att leverera mitt sista brev, och detta för mindre än en femcentare, försökte jag se om brevet var viktigt. Vanligtvis var det inte det, så jag slängde det i diket."⁵¹

v. Lönedumpning

Avregleringsprocessen har inte bara lett till en försämring av arbetsvillkoren i postsektorn. Även lönerna har sänkts, och det har förekommit lönedumpning.

Vad gäller skillnader mellan lönerna i de tidigare monopolföretagen före och efter avregleringen av postmarknaden är erfarenheterna blandade. I Nya Zeeland har lönerna hållit jämna steg med inflationen. I Sverige har löneökningarna saktat av efter avregleringen och privatiseringen, men tendensen har på sistone vänt.⁵² I Tyskland har det dock varit annorlunda. Efter att Deutsche Post privatiserats, "...graderades de anställda efter det faktiska arbete som de skulle utföra enligt arbetsbeskrivningen. I praktiken innebar det att den genomsnittliga lönen sänktes med omkring 30 %."⁵³

Uppgifterna om lönerna i konkurrerande postföretag är än mer alarmerande. I Tyskland och Nederländerna används låga arbetskraftskostnader uppenbarligen som en konkurrensfördel.

I Tyskland, skriver Input Consulting, "uppgick timlönen som de nya postföretagen år 2007 betalade till utbärarna i genomsnitt till endast 7 euro i västra Tyskland, och endast 5,90 euro i den östra delen av landet. Bruttolönen för en arbetsvecka på 38,5 timmar var

⁴⁷ FNV Bondgenoten, *Colophon*, sid. 7

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Ecorys, sid. 1016

⁵⁰ Verdi, *Fallstudie för UNI Post & logistik*, sid. 4

⁵¹ FNV Bondgenoten, *Colophon*, sid.12

⁵² SEKO, *Fallstudie för UNI Post & logistik*, sid. 7

⁵³ Verdi, *Fallstudie för UNI Post & logistik*, sid. 4

sålunda 1 169 euro i västra Tyskland och 985 euro i östra Tyskland. År 2007 betalade Deutsche Post sina brevbärare en begynnelselönen på 1 698 euro, förutom en semesterbonus (332,34 euro), en julbonus (en extra månadslönen) och en variabel prestationsrelaterad bonus. I genomsnitt tjänade personer som arbetade för de nya postföretagen alltså 40 % mindre än sina kolleger på Deutsche Post i västra Tyskland, och 50 % mindre i östra Tyskland".⁵⁴ Piqueundersökningen visar tydligt att privata postföretag ofta använder sig av en lönedumpningsstrategi för att uppnå konkurrensfördelar gentemot Deutsche Post.⁵⁵

Frågan om lönedumpning var ofta förstasidesnyhet i Tyskland (och i Europa) under förra året. I samband med att marknaden öppnades kämpade fackförningarna för, och uppnådde, ett avtal om en minimilönen för postsektorn. Det skedde genom en minimilöneöverenskommelse och en förlängning av utstationeringslagen, som antogs av parlamentets underhus Bundestag och överhuset Bundesrat i december 2007. Minimilönen i överenskommelsen, som skulle träda i kraft den 1 januari 2008 sattes till 8 euro i timmen i östra Tyskland och 9,80 euro i timmen i västra Tyskland. Efter det följde en serie rättsfall som inleddes av PIN Mail AG Berlin, BdKEP – den federala föreningen för internationella express- och kurirtjänster, TNT Post Regioservice GmbH, samt Ridass Sicherheits- und Handelsgesellschaft mbH (ett TNT-företag), konkurrenter till Deutsche Post, om huruvida det var lagligt att utsträcka minimilönen till alla anställda i postsektorn. De vann denna juridiska kamp.

I februari godkände Bundestag och Bundesrat en ny version av utstationeringslagen. Enligt denna nya version, som återspeglar beslutet i förvaltningsdomstolen, har den tyska regeringens rätt att utfärda förordningar utökats. Resultatet är att man funnit en lösning som ger större juridisk säkerhet för att tillåta den federala arbetsmarknadsministern att genomdriva en minimilönen för brevsektorn.⁵⁶

Situationen i Nederländerna är en uppenbar orosfaktor: en brevbärare som arbetar för TNT har en timlön på omkring 15 euro. Den totala arbetskraftskostnaden för en brevbärare, inklusive anställnings-skyddsavgift, pensionsavgifter, semesterlönen, arbetsskadeförsäkring och arbetslöshetsförsäkring, är 23 euro i timmen.⁵⁷ En postutbärare som arbetar för Sandd eller Selekt mail, och som betalas med ackord, genererar en total arbetskraftskostnad på 7,60 euro per timme. Det stiger till 11 euro per timme för en anställd som omfattas av ett kollektivavtal.⁵⁸ Som vi har sett behöver postföretagen inte betala några sociala avgifter för uppdragstagarna (postutbärarna), om dessa tjänar mindre än 40 % av minimilönen, vilket skulle kunna förmå dessa företag att avsiktligt inte uppmuntra uppdragstagarna att arbeta mer än 16 timmar per vecka.⁵⁹ Det mest oroande är dock att endast ett fåtal postutbärare, enligt en undersökning av FNV Bondgenoten, vet ungefär vad de tjänar per timme (eftersom de betalas per postförsändelse). De uppskattar sin lön till i genomsnitt 5 euro per timme. Enligt en tidigare undersökning av FNV tjänade postutbärarna i genomsnitt mellan 6 och 8 euro per timme.⁶⁰

Den avgörande frågan är här hur dessa människor förväntas kunna leva på så låga löner, om de nu kan kallas för löner.

I postbranschen är arbetskraftskostnaderna en stor del av de totala kostnaderna – det är en arbetskraftsintensiv bransch. Nya konkurrenter kan komma att använda sig av lönedumpning för att vinna marknadsandelar, men det leder till att inte enbart arbetstagarna drabbas, även tjänstekvaliteten försämras, vilket drabbar kunderna, och i slutändan företaget självt. En annan allvarlig sak är att så låga löner och så dåliga arbetsvillkor skapar en nedåtgående spiral för hela postbranschen, och att postarbetare hamnar i låglöne kategorin.

⁵⁴ Ibid., sid. 5

⁵⁵ Drews K., sid. 21

⁵⁶ För mer information, se: Verdi, *Fallstudie för UNI Post & logistik*

⁵⁷ FNV Bondgenoten, *Colophon*, sid. 3

⁵⁸ Ibid., sid. 16

⁵⁹ Ibid., sid. 15

⁶⁰ Ibid., sid. 11

Del III: Hur har fackföreningarna hanterat avregleringsprocessen

Avregleringsprocessen har satt fackföreningarna under hård press, inte bara för att de kunde förutse de negativa följderna av den för medlemmarna, den drabbar dem också direkt. Fackföreningarna hotades sålunda på två sätt: externt, genom förändringarna i det politiska och ekonomiska sammanhanget för deras verksamhet och i förändrade attityder från postföretagen, samt internt, beroende på olika syn på och strategier för hur man skulle agera med anledning av avregleringen. I vissa fall ledde detta till omvälvningar i fackföreningarna.

Om vi tittar på de externa påtryckningarna på fackföreningarna utifrån ett ekonomiskt perspektiv, kan vi notera att de tidigare monopolföretagen mot bakgrund av avregleringen har blivit hårdare i sina förhandlingar med fackföreningarna. Konkurrensen har pressat företagen till kostnadsrationaliseringar, vilket i sin tur sätter press på fackföreningarna. I Nederländernas fall är detta symptomatiskt. *"KPNs (numera TNT Post) kollektivavtal utarbetades ursprungligen i ett statligt företags skyddade miljö. Det hade privatiserats, men det utsattes år 1998 ännu inte för så hård konkurrens. Därefter började dock konkurrensen att bli gradvis hårdare, och företaget kom alltmer till förhandlingsbordet med argumentet att arbetsvillkoren inte var i 'överensstämmelse' med marknaden. Det betydde, och för företaget fortsätter det att betyda, inte bara att timlönerna måste sänkas, utan också att det krävdes flexibla arbetsvillkor. Lönetillägg för obekväma arbetstider och övertidsarbete ifrågasattes, och det förekom också en oavbruten press om öppettiderna (inklusive idén om att förlänga dem)".*⁶¹ Detsamma hände år 2003, då företaget satte press på fackförbundet under förhandlingarna: *"Acceptera sämre arbetsvillkor, eller att arbetstillfällena försvinner. Enligt TNT måste arbetskraftskostnaderna sänkas med 25 % för att man skulle kunna konkurrera med de nya postföretagen, och undvika uppsägningar".*⁶² Detta upprepades sedan med princip-

överenskommelsen som uppnåddes den 9 mars 2009.

Ibland följdes de ekonomiska förändringarna i postsektorn av politiska förändringar, som innebar tuffare lagar som riktade sig mot fackföreningarna, och som gjorde det dubbelt så svårt för fackföreningarna att fullgöra sin uppgift under de föränderliga förhållandena. Så var det i Nya Zeeland, där efter att NZ Post bolagiserats, *"en ny antifacklig lagstiftning genomfördes, som undergrävde fackets ställning, arbetstagarnas organisation och de kollektiva förhandlingarna, och försvagade arbetstagarnas ställning".*⁶³

De interna motsättningar som uppstod i fackföreningarna på grund av privatiseringen och avregleringen är kopplad till splittring om vilken strategi som bör antas med avseende på avregleringen. Så var fallet i svenska SEKO: *"När Bring Citymail grundades år 1991 var åsikterna inom SEKO delade om vilket perspektiv fackförbundet skulle ha till att det etablerades en konkurrent till posten.*

I början var SEKOs inställning till Bring Citymail mycket splittrad. Å ena sidan fanns det starka reaktioner mot nyordningen, men det fanns också en insikt att det fackliga uppdraget krävde organisering och kollektivavtal i det nya företaget."

I början av avregleringsprocessen *"reagerade SEKO starkt mot etableringen av Bring Citymail och avregleringen av postmarknaden. Medlemmar i Posten AB reagerade starkt mot avregleringen och mot att postmarknaden öppnades för konkurrens.*

Fackförbundet genomförde flera större aktioner och kampanjer, och kontaktade regeringen för att försöka förhindra en avreglering. Det var en kamp som vi förlorade.

*Samtidigt kände sig SEKO tvunget att verka för ett kollektivavtal med Bring Citymail. Bland annat för att sörja för att inga av de andra, konkurrerande fackförbunden skulle hinna före."*⁶⁴

⁶¹ Abvakabo FNV, *Fallstudie för UNI Post & logistik*, sid. 4

⁶² *Ibid.*, sid. 5

⁶³ Kenny A., sid. 7

⁶⁴ SEKO, *Fallstudie för UNI Post & logistik*, sid. 13

Konkurrens mellan postföretag kan också innebära konkurrens mellan olika fackförbund. Det kan illustreras med situationen i postsektorn i Nederländerna. *"AbvaKabo FNV är fackförbundet inom TNT, det före detta statsföretaget PTT. Efter avregleringen och etableringen av nya postföretag har FNV Bondgenoten också blivit aktivt i postsektorn. Det pågår för närvarande samtal om något slags samarbete eller samaktion mellan de två, för att skapa ett enhetligt fackförbund för postsektorn. Samtalen går inte bra. FNV Bondgenoten verkar för de anställdas intressen i den nya postföretagen, medan AbvaKabo FNV försvarar de TNT-anställdas intressen. Det har lett till att man har diametralt motsatt inställning i avregleringsfrågan: AbvaKabo FNV har alltid varit emot den, medan FNV Bondgenoten alltid har varit positiv till den."*⁶⁵

I denna första del har vi visat sammanhanget, inom vilket fackföreningarna måste verka, medan en avreglering pågår. Låt oss nu titta på vilka strategier facken har använt för att motverka en avreglering av postmarknaden i sina länder. (I denna del av rapporten tar vi med exempel från länder som inte har genomgått någon avreglering än, men där det genomförts kampanjer mot avreglering.)

Först och främst har alla fackförbund bedrivit påverkansarbete. För att påverka effektivt, har varje fackförbund inriktat sig på relevanta grupper, i enlighet med det egna nationella sammanhanget. Vissa fackförbund i Kanada har till exempel inriktat sig på konsumentgrupper, medan svenska fackförbund inte har det. Alla har dock arbetat gentemot parlamentariker, regeringen och politiska partier, inte bara på det nationella planet, utan också regionalt och lokalt. NALC i USA är ett bra exempel. *"NALC har sedan länge använt sina föreningar i de 50 delstaterna för att främja lagförslag och politiska program. Varje år skickar de flesta delstatsföreningarna delegationer till Washington för att utbildas av det nationella förbundet och för att direkt påverka sina delegater i USA-kongressen om lagfrågor. Under mer än ett årtionde har lagar om att reformera postsektorn (om avreglering och andra*

*frågor) varit fråga nummer ett under dessa delegationsbesök. Tusentals medlemmar som verkar som påverkare har deltagit."*⁶⁶

Kanadensiska CUPW och schweiziska Syndicat de la Communication har också bedrivit påverkansarbete mot vissa specifika grupper, som skulle beröras av en avreglering. I Schweiz fall har det gällt konsumenter, små och medelstora företag, samt medborgare i perifera regioner och i alregioner. I Kanada har detta också omfattat föreningar för ursprungsbefolkningar och pensionärsföreningar.

Frågan om vad man skall bedriva påverkansarbete om är också intressant, och inte nödvändigtvis detsamma i olika länder och i olika politiska sammanhang. I Japan inriktade sig JPGU på takten i och omfattningen av avregleringen. I Schweiz talade kommunikationsarbetarnas fackförbund om finansieringen av den samhällsomfattande servicen, samt om kvalitet och volym på tjänsterna som erbjöds inom ramen för den samhällsomfattande servicen till enskilda konsumenter, och för ekonomin i allmänhet.⁶⁷

För att detta slags påverkansarbete skall vara effektivt är det viktigt att det stöds av forskningsarbete, faktablad, bulletiner, m.m. I Marocko har fackförbundet FNPT-UMT arbetat med akademiker för att underbygga argumenten mot en privatisering och avreglering av postsektorn, samt för att argumenten skall ha bekräftats av en tredje part.⁶⁸

Nätverksarbete är ett annat verktyg som fackföreningar har använt sig av för att stödja kampen mot en avreglering. Det gäller till exempel CUPW, som arbetat med större postföreningar, små och medelstora företag, landsbygdsföreningar, pensionärsorganisationer och föreningar för ursprungsbefolkningar.⁶⁹

Även mediernas medverkan är viktig för att framhäva ett intresse. Japanska JPGU har använt sig av denna taktik. *"Medier har bevakat postsituationen lokalt, liksom konsumenters och ideella organisationer antiprivatiseringskampanjer. Aktioner som bevakats av medierna har fått stort inflytande på den nationella politiken. Särskilt resolutioner och synpunkter från*

⁶⁶ NALC, *Fallstudie för UNI Post & logistik*, sid. 8

⁶⁷ Syndicat de la Communication, *Fallstudie för UNI Post & logistik*, sid. 4

⁶⁸ FNPT-UMT, *Fallstudie för UNI Post & logistik*, sid. 7

⁶⁹ CUPW, *Fallstudie för UNI Post & logistik*, sid. 3

⁶⁵ Abvakabo FNV, *Fallstudie för UNI Post & logistik*, sid. 11

*kommunledare och kommunala församlingar påverkar politiken. Det är därför nödvändigt att dessa aktioner anordnas på ett effektivt sätt.*⁷⁰

Samarbete i fackföreningsrörelsen är mycket viktigt för att försvara en offentlig postsektor. Det tog man fasta på i USA i samband med postreformlagen PAEA från år 2006, då postarbetareförbund samarbetade med viktiga intressenter. "...på det nationella planet bildade NALC, APWU och NPMHU en koalition med centrala intressenter i postsektorn, inklusive Direktreklamföreningen, Paketdistributörsföreningen, Postbudsrådet, Tidskriftsföreningen och viktiga försäljningsställen, som Pitney Bowes, för att främja en samförståndsinställning till reformen. Denna inställning inriktades på att behålla monopoliet, varvid USPS dock skulle ges nya kommersiella friheter. Postindustrin gick med på att undvika ändringar i kollektivavtalssystemet, och fackföreningarna gick med på att söka efter ett smidigare system för att fastställa portotabeller."⁷¹

Men fackföreningarnas främsta medel för att bekämpa en avreglering är att mobilisera medlemmarna, i synnerhet i postsektorn, där postarbetarna ständigt är i kontakt med allmänheten. Det kan få multiplikatoreffekter för en kampanj. NALC skrev: "De lärdomar som vanns av NALC och de andra postarbetareförbunden i USA under den decennielånga debatten om postreform kommer att vara ovärderlig i framtiden. Den viktigaste lärdomen är att medlemmarna måste mobiliseras för att försvara den samhällsomfattande servicen och bra arbetstillfällena i postsektorn."⁷²

Vad vi har sett hittills har handlat om fackliga taktiker för att förhindra en avreglering. Vi måste dock också titta på vad fackföreningarna har gjort när slaget förlorades, och postmarknaden öppnades för konkurrens. Det kan sammanfattas i ett ord: organisera. Låt oss se på det svenska fallet, och på hur SEKO hanterade organiseringsarbetet i de nyetablerade företagen efter avregleringen.

Nej till avreglering⁷³

SEKO reagerade starkt mot etableringen av Bring Citymail och avregleringen av postmarknaden. Medlemmar i Posten AB var starka motståndare till avregleringen och till att postmarknaden öppnades för konkurrens.

Fackförbundet genomförde flera större aktioner och kampanjer, och kontaktade regeringen för att försöka förhindra en avreglering. Det var en kamp som vi förlorade.

Organisering av arbetsplatser och kollektivavtal

Samtidigt kände sig SEKO tvunget att verka för ett kollektivavtal med Bring Citymail. Bland annat för att inga av de andra, konkurrerande fackförbunden skulle göra det före oss. Ett avtal tecknades, och vi började rekrytera medlemmar på Bring Citymail.

I början var det SEKOs förtroendevalda som också var anställda i Posten AB, som rekryterade medlemmar och organiserade Bring Citymail. Att anställda i Posten, visserligen förtroendevalda, arbetade med att bilda en SEKO-organisation på Bring Citymail och förhandla med företaget, var något som Bring Citymail effektivt utnyttjade mot SEKO.

Frågan som Bring Citymails ledning ställde var om anställda i Posten, Bring Citymails konkurrent, kunde vara trovärdiga företrädare för anställda på Bring Citymail. Företaget utnyttjade naturligtvis också det faktum att SEKO hade agerat mot en avreglering. Var det möjligt för ett fackförbund som SEKO att vara en trovärdig företrädare för de anställda på Bring Citymail, när SEKO inte ville ha någon konkurrens på marknaden?

Trots detta lyckades vi bilda en funktionsduglig organisation på företaget. Ett kollektivavtal tecknades, som dock i början inte var likvärdigt med det i Posten AB.

Det uppstod trovärdighetsproblem, inte bara med de framtida medlemmarna i Bring Citymail, utan även med de existerande medlemmarna på Posten AB. Medlemmarna på Posten AB tyckte att deras fackförbund hade svikit dem när SEKO träffade avtal och bildade en SEKO-organisation på Bring Citymail. Medlemmarna på Posten AB hade levt så länge med Posten AB som det dominerande företaget, att man hade svårt

⁷⁰ JPGU, *Fallstudie för UNI Post & logistik*, sid. 7

⁷¹ NALC, *Fallstudie för UNI Post & logistik*, sid. 8

⁷² Ibid. sid. 9

⁷³ SEKO, *Fallstudie för UNI Post & logistik*, sid. 13-15

att frigöra sig från situationen att konkurrensen öppnat sig. Det kan tilläggas att både Posten AB och medlemmarna på Posten AB vid denna tid hade samma intresse av att bevara den gamla ordningen.

Nyorientering

Det var dock nödvändigt för fackförbundet att ändra både politik och strategi. Att övergå från att organisera medlemmar i ett företag till att organisera medlemmar på en marknad med flera företag förutsatte en förändring i det fackliga organiseringsarbetet.

Det var viktigt att svensk postlagstiftning var utformad så att inget företag fick affärsmässiga fördelar. Det krävde ett långvarigt och metodiskt arbete för att försöka påverka politikerna.

I det avseendet kan förbundet förmodligen hävda att arbetet varit framgångsrikt. Vi har idag en förhållandevis neutral och bra lagstiftning för postmarknaden.

Fackförbundets lobbyarbete inriktades på politiska partier, riksdagsledamöter och regeringsföreträdare. Den svenska fackföreningsrörelsen har också av tradition goda politiska kontakter, främst med socialdemokraterna, men också med andra partier.

I Sverige finns det ingen tradition av att samarbeta med andra organisationer med den här typen av frågor, till exempel konsumentorganisationer. De svenska fackföreningarna har en hög organisationsgrad och många medlemmar, vilket betyder att de har en stort inflytande i samhället. Dessutom finns det i Sverige egentligen inte någon särskilt stark konsumentrörelse, då konsumenterna är vana vid att representeras av staten genom myndigheter som Konsumentverket.

Det kan också noteras att Citymail har varit skickligt i sitt lobbyarbete i Europa, till förmån för ökad liberalisering av postmarknaden.

Likvärdiga kollektivavtal

För att få bra relationer med medlemmarna i båda företagen är det viktigt att kollektivavtalen inte ger något företag några konkurrensfördelar. Det är viktigt att förhindra att företagen konkurrerar med hjälp av våra medlemmars anställningsvillkor. Det är bättre att facket arbetar gemensamt för att få likvärdiga anställningsförhållanden.

Även i det avseendet har förbundet lyckats relativt bra.

Idag har SEKO ombudsmän som arbetar på förbundet för att hantera kontakterna i förhandlingsarbetet med det ena eller andra företaget, så att SEKO inte på något sätt kan skyllas för att ge något företag några fördelar. Misstanken lever dock kvar, framförallt på Bring Citymail.

Något som också lever kvar är det historiska problemet, i synnerhet bland anställda i Stockholm, där Bring Citymail först etablerade sig. Många anställda i Stockholm vill inte bli medlemmar i SEKO, eftersom de tror att SEKO främst representerar anställda på Posten AB. Situationen är bättre i Göteborg och Malmö, där organisationsgraden är hög på Bring Citymail.

Vår ambition är att uppnå likalydande avtal för alla postföretag. Vi är fortfarande en bit därifrån, eftersom det förutsätter att postföretagen kan sitta vid samma förhandlingsbord som sina konkurrenter, och så långt har de inte kommit än.

Det största problemet på Bring Citymail är idag att personalomsättningen är extremt hög, och att det absoluta flertalet av arbetstagarna är mycket unga. Det skapar naturligtvis problem med organisationsgraden och kontinuitet för de fackliga förtroendevalda.

Slutligen är det viktigt att nämna att det finns ett litet antal små postföretag som arbetar med lokal postutdelning. Dessa företag har vanligtvis endast 3-4 anställda. SEKO har träffat likvärdiga avtal med dessa företag.

Slutligen

Avregleringen av postmarknaden genomfördes i enlighet med politiska beslut i Sveriges riksdag. SEKO beslutade då att agera i enlighet med följande viktiga krav:

- neutral lagstiftning
- neutralitet i våra egna kontakter med postföretag på marknaden
- Konkurrensneutrala avtal för att förhindra lönedumpning.

Vad vi kan lära oss av SEKOs erfarenheter är att det uppenbarligen inte är lätt att organisera i konkurrerande företag. Det är inte lätt för fackförbundet att behålla sin trovärdighet och att uppnå ett balanserat kollektivavtal med det nya företaget, och det är inte lätt för de anställda i det tidigare monopolföretaget att acceptera att deras fackförbund inte längre representerar endast dem. En

annan svårighet var fackförbundets förändring av politik och strategi efter att kampen mot en avreglering av postsektorn hade förlorats. Men som SEKO skrev i sin rapport, "... *det fanns också en insikt om att fackets uppgift var att organisera, och att teckna ett nytt kollektivavtal med det nya företaget*".⁷⁴ Vi måste naturligtvis beakta det nationella sammanhanget och kollektivavtalssystemet.

Ickedestomindre konkurrerar postföretagen, såsom vi har sett i del II av denna rapport, med sina kostnader, d.v.s. med arbetsvillkoren och lönerna. För att förhindra det, "*är det bättre att fackförbundet verkar för lika anställningsvillkor*".⁷⁵

Detta betonades i en rapport om arbetsmarknadsrelationer i postsektorn av Europeiska stiftelsen för förbättring av arbets- och levnadsvillkor: "*Erfarenheterna i länder där det redan skett en avreglering tyder på att ett alternativ till en förmodligen överhängande försämring av arbetsvillkoren och arbetsmarknadsrelationerna i denna viktiga del av tjänstesektorn är att verka för branschavtal. Dessa skulle i själva verket kunna bidra till att minska polariseringen och främja en harmonisering av anställningsvillkoren i postsektorn. Det kan vara värt att minnas fallet med Royal Mail, som nyligen har minskat den tidigare omfattande användningen av tillfälligt anställda, för att upprätthålla tjänstekvaliteten. Det tyder på att det också ligger i postföretagens intresse i denna ekonomiskt och socialt livsviktiga sektor att kunna lita på att det råder arbetsvillkor som bidrar till engagemang och samarbete hos deras mänskliga resurser.*"⁷⁶

⁷⁴ SEKO, *Fallstudie för UNI Post & logistik*, sid. 13

⁷⁵ Ibid.

⁷⁶ Europeiska stiftelsen för förbättring av arbets- och levnadsvillkor, sid. 31

Slutsatser

Enligt ekonomisk teori skall en avreglering av marknaden leda till konkurrens och tillväxt, nyskapande, prissänkningar och sysselsättning.

Vi skall ha klart för oss att detta inte har skett på postmarknaden:

- Det finns mycket liten konkurrens på postmarknaden. Konkurrenterna har mellan 0,1 % och omkring 10 % av marknadsandelarna.
- Antalet konkurrenter till det tidigare monopolföretaget är litet, i de flesta fallen endast mellan ett och fyra.
- Det sker "föga nyskapande, då konkurrensen främst bygger på pris".⁷⁷

Vad gäller sysselsättningsaspekten är de förmenta "fördelarna" med en avreglering mycket oroande:

- Tiotusentals arbetstillfällen har gått förlorade i de enskilda länderna.
- Det har inte skett någon betydande övergång av sysselsättningen från den före detta nationella operatören till nya konkurrenter (åtminstone inte i samma antal, och absolut inte till samma arbetsvillkor).
- Det har skett en minskning i antalet heltidsarbeten och en ökning av antalet deltidsjobb.
- Arbetsvillkoren har försämrats i de konkurrerande postföretagen, och i sektorn i allmänhet.
- Otrygga arbetsförhållanden har spritt sig, genom en utbredning av atypiska arbetsformer.
- Det har skett lönesänkningar.
- Lönedumpning.
- Sämre anställningstrygghet.
- Kompetensavveckling.

Vilka är då vinsterna med en avreglering?

Målet med denna undersökning var att hjälpa medlemsförbunden i UNI Post & logistik att hantera de följder som avregleringen av postmarknaderna har för

sysselsättningen och arbetsvillkoren. Vi har här försökt att göra det genom att informera om avregleringens realiteter för postanställda. Detta är ett första steg. Vi måste dock se längre, på vad det finns för alternativ, och på vad som kan göras för att undvika den situation som postutbärare i Tyskland, Nederländerna och på andra håll ställs inför.

Vad SEKO har gjort på organiseringsområdet är intressant. Konkurrenten på postmarknaden har lett till facklig fragmentering och därmed facklig svaghet, vid en tid då facket borde vara starkt. Genom att organisera de anställda i de nya företagen har man inte bara uppnått att arbetstagarna har liknande löner och arbetsvillkor, fackförbundet har gynnats på längre sikt genom ett ökat medlemsantal.

Att organisera är sålunda något vi kan rekommendera. En annan rekommendation är att titta på "användarnas rätt till en samhällsomfattande postservice" enligt §3 i Världspostkonventionen, som ett sätt att skydda en service, och arbetstillfällen, av god kvalitet. Vi tror att det finns andra sätt att skydda arbetstagarna mot avregleringens negativa följder för deras jobb. Detta kommer att kräva fortsatta studier.

E. Bares, 21 april 2009

⁷⁷ Hooper R., Hutton D. & Smith I., *The challenges and opportunities*, sid. 6

Källor

Abvakabo FNV, *Fallstudie för UNI Post & logistik, Case study for UNI post & Logistics on the liberalisation of postal services in the Netherlands*, Nederländerna, 2009

Accenture, *High performance. Delivered., Postal Universal Service Obligation (USO) International Comparison, International Postal Liberalization – Comparative Study of US and key Countries*, USA, 2008

Andersson M. och Thörnqvist C., *Liberalisation, privatization and regulation in the Swedish postal services sector*, Pique, Göteborg, 2006

Bickerton J., *Postal Deregulation: Its impacts on postal workers and the response of a postal union*, Ottawa, 2006

Bickerton J., Sauber J., Steinhoff K., *Is North America preparing to embrace postal deregulation?* Ottawa, 2008

Brandt T. och Schulten T., *Liberalisation and privatization of public services and the impact on labour relations: A comparative view from six countries in the postal, hospital, local public transport and electricity sectors*, Pique, Düsseldorf, 2007

CUPW, *Fallstudie för UNI Post & logistik, Case study for UNI post & Logistics on the liberalisation of postal services in Canada*, Ottawa, 2009

CUPW, *Say not to postal deregulation, Fact Sheets 1-4*, Ottawa, 2008

CUPW, *Submission of the Canadian Union of Postal Workers to the Canada Post Corporation Strategic Review*, Ottawa, 2008

CWU, *Fallstudie för UNI Post & logistik, Case study for UNI post & Logistics on the liberalisation of the postal services in the UK*, London, 2009

Drews K., *Liberalisation, privatization and regulation in the German postal services sector*, Pique, Düsseldorf, 2006

Ecorys, *Main Developments in the Postal Sector (2006-2008), Final report and Country Sheet summaries*, Rotterdam, 2008

EU-kommissionen, *Rapport från kommissionen till rådet och Europaparlamentet om tillämpningen av postdirektivet (direktiv 97/67/EG, i dess lydelse enligt direktiv 2002/39/EG)*, Bryssel, 2008

Europeiska stiftelsen för förbättring av arbets- och levnadsvillkor (European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions), *Industrial relations in the postal sector*, Dublin, 2007

FG.PTT, *Fallstudie för UNI Post & logistik, Case study for UNI post & Logistics on the liberalisation of postal services in Tunisia*, Tunis, 2009

Flecker J. och Hermann C., *How Companies react to the liberalization and privatization of public services*, Pique, Policy paper 4, Wien, 2009

FNPT-UMT, *Fallstudie för UNI Post & logistik, Case study for UNI post & Logistics on the liberalisation of postal services in Morocco*, Rabat, 2009

- FNV Bondgenoten, *Colophon, FNV Bondgenotens "svartbok". FNV Bondgenoten är Nederländernas största fackförbund. Om brevbärarnas verklighet i Nederländerna.* Nederländerna, 2007
- Hayes B. och Bell S., *Monopoly to Competition in the UK Mail Market – Conflicting approaches*, United Kingdom, 2008
- Hermann C. och Verhoest K., *Varieties and Variations of Public-Service Liberalisation and privatization in Europe*, Pique, Wien, 2007
- Hooper R., Hutton D. & Smith I., *The challenges and opportunities facing UK postal services, An initial response to Evidence, An independent review of the UK postal services sector*, United Kingdom, 2008
- Hooper R., Hutton D. & Smith I., *Modernise or decline, Policies to maintain the universal postal service in the United Kingdom, An independent review of the UK postal services sector*, United Kingdom, 2008
- Input Consulting, *Liberalisation and Regulation of the Postal Sector in the European Union*, Anförande, Luxemburg, 2006
- Input Consulting, *Liberalisation and Precarisation – Employment Conditions of the New Letter Service Providers in Germany*, Anförande, Luxemburg 2007
- Input Consulting, *Liberalisation and social regulation of the letter market in Germany*, Anförande, London, 2008
- JPGU, *Fallstudie för UNI Post & logistik, Case study for UNI post & Logistics on the liberalisation of postal services in Japan*, Tokyo, 2009
- JPGU Research Institute, Yoneda Y., *Presentation on The universal Service Crisis*, Tokyo 2008
- Kenny A., *Beyond the Propaganda, Postal Deregulation in New Zealand*, EPMU, Wellington, 2006
- Manzanelli P., Azpiazu D. och Basualdo F. *Fallstudie för UNI Post & logistik, Case study for UNI post & Logistics on the liberalisation of postal services in Argentina*, Buenos Aires, 2009
- NALC, *Fallstudie för UNI Post & logistik, Case study for UNI post & Logistics on the liberalisation of postal services in the USA*, Washington, 2009
- Pond, Richard, *Avreglering, privatisering och reglering av den brittiska sektorn för posttjänster, Liberalisation, privatization and regulation in the UK postal services sector*, Pique, London, 2006
- Postcomm, *UK Postal Market Competitive Market Review 2008*, United Kingdom, 2008
- Schulten T., Brandt T., och Hermann C., *Liberalisation and privatization of public services and strategic options for European trade unions*, i Transfer nr 2, 2008
- SEKO, *Fallstudie för UNI Post & logistik, Case study for UNI post & Logistics on the liberalisation of postal services in Sweden*, Stockholm, 2009
- Syndicat de la Communication, *Libéralisation du marché postal, Un risque pour notre économie*, Bern, 2008
- Syndicat de la Communication, *Questionnaire (enkät), Procédure de consultation concernant la révision totale de la législation postale*, Bern, 2008

Syndicat de la Communication, *Fallstudie för UNI Post & logistik, Case study for UNI post & Logistics on the liberalisation of postal services in Switzerland*, Bern, 2008

Unite, *Fallstudie för UNI Post & logistik, Case study for UNI post & Logistics on the liberalisation of postal services in the UK*, United Kingdom, 2009

Världspostföreningen, *The Evolution of the Postal Sector, Implications for Stakeholders (2006-2012)*, Bern, 2007

Verdi, *Fallstudie för UNI Post & logistik, Case study for UNI post & Logistics on the liberalisation of postal services in Germany*, Berlin, 2009